

Textos

CHRISTINE DE PISAN

Le livre de la Cité des dames*

Christine de Pisan va nèixer el 1364 a la ciutat de Venècia. Molt prompte es va traslladar a viure a França, seguint el seu pare, metge i astròleg al servei del rei Carles V. Casada molt jove i mare de tres fills es va trobar a vint-i-cinc anys, ja vídua, amb responsabilitats de negocis i una autonomia que la impulsarien a completar una formació ja iniciada en la infantesa. Emprén una fèrtil activitat creadora, i destaca com a filòsofa, poeta i historiadora. Amb Le livre de la cité des dames s'enfronta a la consciència misògina de l'època i concretament al text Les lamentations de Mathéole, tractat on s'ofén les dones qualificant-les, entre altres coses, de mentideres, cruels, avares, envejoses i fredes. En la seua Ciutat, Christine recrea un lloc poblat únicament per dones, que es protegiran així dels prejudicis misògins. La visita de tres dames: Raó, Rectitud i Justícia, i els seus consells, li marcaran el camí de la construcció de la seua ginocotopia. Els textos següents reproduueixen alguns dels passatges més significatius d'aquesta obra.

PRIMERA PART

I. AQUÍ COMENÇA EL LLIBRE DE LA CIUTAT DE LES DAMES, EL PRIMER CAPÍTOL DEL QUAL EXPLICA PER QUÈ I SOTA QUIN IMPULS AQUEST LLIBRE FOU ESCRIT.

... Em preguntava quines podien ser les causes i raons que impulsaven tants d'homes, clergues o no, a parlar malament de les dones i a vituperar-ne la conducta bé de paraula, bé en els seus tractats i els seus escrits. I no es tracta només d'un o de dos homes, ni tan sols d'aquest Mateol, que no podia arrengrer-se amb els savis perquè el llibre és una burla; al contrari, cap no n'està totalment exempt. Filòsofs, poetes i moralistes –i la llista seria ben llarga–, tots semblen parlar a l'uníson per concloure que la dona és intrínsecament dolenta i inclinada al vici. [...]

* Agraïm a Edicions de L'Eixample l'autorització per a reproduir la traducció catalana d'aquest llibre de Christine de Pisan. Traducció i introducció de Mercè Otero i Vidal.

Estava submergida tan profundament i tan intensament en aquests pensaments inquietants que s'hauria pogut creure que havia caigut en un estat catalèptic. Era una font que brollava: un gran nombre d'autors em venien a la memòria; els vaig passar revista els uns darrere els altres i vaig decidir finalment que Déu havia fet una cosa ben abjecta en crear la dona. Em sorprenia que un creador tan gran hagués pogut consentir a fer una obra tan abominable, perquè ella seria, si se'ls escoltava, un recipient que amagaria en les seves profunditats tots els mals i tots els vicis. Amb totes aquestes reflexions, vaig quedar inundada per la repugnància i la consternació, menyspreant-me a mi mateixa i tot el sexe femení, com si la Natura hagués infantat monstres. [...]

II. COM TRES DAMES VAREN APARÈIXER DAVANT DE CRISTINA I COM LA PRIMERA SE LI VA ADREÇAR PER CONSOLAR-LA DE LA SEVA PENA.

... Llavors la primera de les tres dames em va somriure i se'm va adreçar en aquests termes: «Estimada filla meva, no tinguis por de res, nosaltres no hem vingut aquí per fer-te mal o perjudicar-te, sinó més aviat per consolar-te. Hem tingut pietat de la teva confusió i et volem treure d'aquesta ignorància; t'encega de tal manera que rebutges el que saps amb certesa per unir-te a una opinió que no creus, que no coneixes i que fonamentes només sobre l'acumulació de prejudicis d'altri. T'assembles a aquell ximplet, la història del qual és ben coneguda, que, havent-se adormit en un molí, fou disfressat amb vestits de dona i que, en despertar-se, va creure's les mentides dels qui se'n burlaven afirmant que s'havia transformat en dona, més que no pas refiar-se de la seva pròpia experiència [...] ¿No saps que les millors coses són les més discutides i debatudes? Compte, doncs, amb les idees; és a dir, amb les coses celestials, que són les més elevades. ¿No veus que fins i tot els més grans filòsofs, els que tu al·legues contra el teu propi sexe, no han pogut determinar el vertader del fals, sinó que se les tenen els uns amb els altres i es discuteixen sense acabar mai? Tu mateixa ho has après en la *Metafísica* d'Aristòtil, que critica i refuta per igual les opinions de Plató i d'altres filòsofs citant-los. I fixa't encara que Sant Agustí i altres doctors de l'Església han fet el mateix amb certs passatges d'Aristòtil, al qual s'anomena tot i així el Príncep dels filòsofs i a qui es deuen les més altes doctrines de la filosofia natural i moral. [...]

«Perquè sembla que creus que tot el que diuen els filòsofs és article de fe, que no es poden equivocar. Quant als poetes, dels quals parles, ¿no saps que el seu llenguatge és sovint figurat i que de vegades se l'ha d'entendre completament al contrari del sentit literal? Es pot, en efecte, aplicar-los la figura retòrica anomenada antífrasi dient, per exemple –com saps molt bé–, que un és dolent, fent veure que és bo, o igualment al contrari. Et recomano, doncs, de valorar a

favor teu els seus escrits en els punts en què blasmen les dones i interpretar-los així, siguin quines siguin les seves intencions» [...]

VIII. COM CRISTINA, SOTA LES ORDRES I AMB L'AJUDA DE LA RAÓ, VA COMENÇAR A EXCAVAR LA TERRA PER FER ELS FONAMENTS.

– Senyora, recordo que no fa gaire m'heu dit, a propòsit de tots aquests homes que han blasmat tan severament els costums de les dones, condemnant-les en bloc, que com més l'or resta en el gresol més s'afina; cal entendre, per això, que com més són blasmaades injustament, més gran és el mèrit de la seva glòria. Digueu-me, us ho prego, ¿per què tants autors en malparlen en les seves obres? ¿Què els motiva? Perquè vós ja m'heu fet entendre que s'equivoquen. ¿És la Natura que els impulsa o bé ho fan per odi? ¿Com pot ser això?

Ella em respongué així: «Filla meva, per animar-te a excavar més profundament, aquest primer cove ple serà per a mi. Sàpigues que això no ve de la Natura, ben al contrari, perquè no existeix cap lligam terrenal més fort que aquest amor que ha creat, per voluntat divina, entre l'home i la dona. Les raons que han impulsat –i impulsen encara– els homes a blasmar les dones, concretament en els autors que has llegit, són diverses i múltiples. Alguns han tingut bones intencions: ho feien per retornar al recte camí els homes que haurien pogut ofuscar-se amb dones luxurioses o de mala vida, o bé per impedir que es perdessin freqüentant-les. Per tal que tot home defugi l'estupre i la disbauxa, han condemnat les dones en bloc amb la intenció de fer-los abominar de totes».

–Dama meva –dic jo aleshores–, disculpeu la interrupció: així doncs, ¿han fet ben fet, ja que les seves intencions eren bones i es segons la intenció, es diu, que es jutja l'home?

«Error, estimada filla –em diu ella–, perquè la crassa ignorància no justifica res. Si et mataven amb bones intencions i per estupidesa, ¿estaria ben fet? Actuant així, tots ells, siguin qui siguin, han fet mal ús del seu dret. Perquè no es just provocar dany i perjudici a una part amb el pretext d'ajudar l'altra, com ells han fet en condemnar, contràriament als fets, la conducta de totes les dones [...]

«Altres homes han blasmat de les dones per altres raons: uns a causa dels seus propis vicis, altres a causa de la feblesa del seu propi cos, altres per pura gelosia i altres, encara, perquè els agrada malparlar. Altres, per mostrar que han llegit molt, es fonamenten sobretot en el que han trobat en els llibres i no fan més que citar els autors, repetint el que ja s'ha dit.

«Per als qui ho fan a causa dels seus propis vicis, hi veig aquests homes que han malgastat la seva joventut en la disbauxa i que s'han lliurat a la promiscuïtat. Les seves nombroses aventures els han fet tornar tramposos. Han envellit doncs en el pecat sense penedir-se i passen el temps enyorant les seves bogeries

perdudes i la vida dissoluta de la seva joventut [...] No els queda altre mitjà de purgar la seva bilis que blasmar les dones, perquè així creuen que es faran perdre el gust als altres [...]

«Els qui estan motivats per la feblesa del seu propi cos són invàlids amb els membres contrafets. Tenen l'esperit agut i maliciós, i no tenen altre mitjà per venjar-se de la desgràcia de la seva impotència que blasmar les que porten l'alegria a tothom. Així creuen privar els altres del plaer que el seu propi cos els refusa.

«Els qui han blasmat les dones per gelosia són homes indignes que, havent conegut o trobat nombroses dones de més gran intel·ligència o de més noble conducta que la seva, n'han concebut amargor i rancúnia [...]

«Quant als que són maldients de natura, no cal sorprendre's si malparlen de les dones, ja que critiquen tothom». [...]

XI. CRISTINA PREGUNTA A LA RAÓ PER QUÈ LES DONES SÓN EXCLOSES DE L'ACTIVITAT JUDICIAL. RESPOSTA DE LA RAÓ.

– Molt noble i venerada senyora, les vostres excel·lents explicacions em satisfan plenament. Però digueu-me encara, si vós us hi digneu, per què les dones no pledegen davant els tribunals, no instrueixen processos ni dicten sentències, ja que els homes diuen que és a causa de no sé quina dona que es va comportar malament a la cort de justícia [...]

«... Als homes, Déu els ha donat la força física i el coratge d'anar i venir, i el de parlar sense por. És perquè els homes tenen aquestes aptituds que aprenen el dret. I això ho han de fer per mantenir la justícia en aquest món, ja que si algú refusa obeir la llei establerta, promulgada conforme al dret, cal reprimir-lo per la força i el poder de les armes; les dones series incapaces d'aquestes formes de repressió [...]

«Però si es volgués pretendre que les dones no són prou intel·ligents per aprendre el dret, l'experiència prova manifestament el contrari [...] A més a més, si es volgués afirmar que les dones no tenen cap disposició natural per a la política i el poder, podria citar-te l'exemple de moltes dones il·lustres que han regnat en el passat». [...]

SEGONA PART

VII. ON CRISTINA CONVERSA AMB RECTITUD

– Senyora meva, escoltant i veient tan clarament la justa causa de les dones enfront d'allò de què se les acusa, cal reconèixer més que mai els grans perjudi-

cis dels seus acusadors. Però no puc passar per alt aquest costum tan estès entre els homes i fins i tot en algunes dones, perquè al terme del seu embaràs, quan les dones donen a llum una filla, passa sovint que els marits en són descontents i es queixen que les seves dones no els hagin donat un fill [...]

Ella em va respondre: «Estimada Cristina, si em preguntes les causes d'això, puc afirmar-te que prové de la gran ingenuïtat i de la ignorància dels que n'estan descontents [...]

«Digues-me, ¿quantes vegades es veu que un fill s'ocupi amb gràcia i paciència del pare i la mare en la seva vellesa, com és el seu deure fer-ho? Penso que se'n troben ben pocs. Certament se n'han vistos, i se'n veuen sempre, però això és més aviat rar [...]

«Admetem fins i tot que tots siguin bons fills, però es veu més freqüentment que són les filles més que els nois les que es queden prop dels pares, i els visiten més sovint, els reconforten i en tenen cura en la malaltia i en la vellesa. La raó és que els fills van per aquí i per allà, pel món; les filles són més formals i no van gaire lluny; tu mateixa n'ets l'exemple. Els teus germans, que no manquen ni de pietat filial, ni d'amor, ni de bondat, se'n van anar tanmateix pel món, deixant-te sola amb la teva bona mare, la qual cosa és per a ella un meravellós suport en la seva vellesa [...]

XII. ON RECTITUD AFIRMA QUE LA CONSTRUCCIÓ DELS EDIFICIS ESTÀ ACABADA I QUE ÉS EL MOMENT DE POBLAR LA CIUTAT.

«Em sembla doncs, molt estimada Cristina, que les nostres construccions han avançat molt, Perquè tot al llarg dels amples carrers de la Ciutat de les Dames s'alcen altes cases, els magnífics palaus reials, les torres mestres i les de defensa, que es drecen tan amunt i tan dretes que se les veu de molt lluny. És el moment ja de començar a poblar aquesta noble ciutat, perquè no resti abandonada, com una ciutat morta. Al contrari, serà habitada, tota ella, per dones de gran mèrit, ja que nosaltres no en volem d'altres. ¡Oh, com seran de felices les ciutadanes de la nostra ciutat! No hauran de témer mai que nous ocupants les expulsin del seu bé, perquè la nostra obra és d'un gènere tal que les posseïdores no podran mai ser-ne expulsades. Heus aquí doncs que s'obre l'era d'un nou regne de Femenia, molt més perfet que el d'abans, perquè les dones que hi seran allotjades no hauran de deixar mai les seves terres, per concebre i donar a llum hereus, per tal de perpetuar la propietat en el seu propi llinatge. En efecte, les que nosaltres hi allotjarem ara hi romandran per tota l'eternitat».